

Χ. Π. Κίτσος, Γ. Κορρές, Γ. Χάλκος, Σ. Χατζηδήμα, Ι. Χατζηκιάν

Η συμβολή της Ελληνίδας στην καινοτομία των ελληνικών επιχειρήσεων τα έτη 2000-2003

Μονογραφία επιχορηγούμενη από το
ΕΠΕΑΕΚ ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ του ΤΕΙ Αθήνας

Αθήνα

2
2
Τ

338.
642
2
KIT

ΛΩΡΕΑ

Δωρική
Κίνηση

Τ.Ε.Ι. ΑΘΗΝΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Αρ. Εισ. 62698

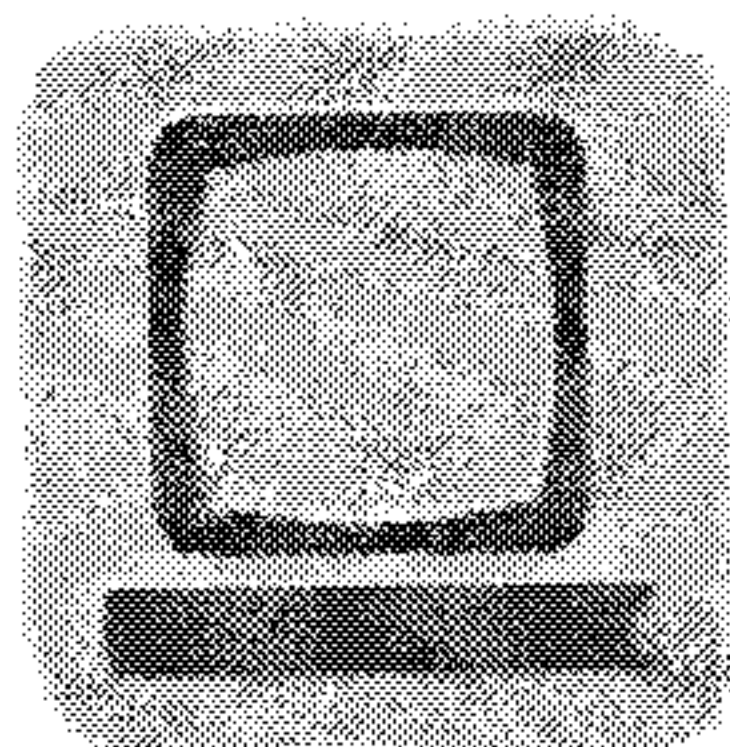
Χ. Π. Κίτσος, Γ. Κορρές, Γ. Χάλκος, Σ. Χατζηδήμα, Ι. Χατζηκιάν

**Η Συμβολή της Ελληνίδας
στην καινοτομία
των ελληνικών επιχειρήσεων
τα έτη 2000 – 2003**

**Μονογραφία επιχορηγούμενη από το
ΕΠΕΑΕΚ ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ του ΤΕΙ Αθήνας**

Αθήνα

Επιμέλεια έκδοσης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ

Στουρνάρη 49^Α, 106 82, Αθήνα

Τηλ. 210-38.45.594 - Fax: 210-38.08.009

email: contact@newtech-publications.gr

URL: www.newtech-publications.gr

Εξώφυλλο: Γιώργος Σκούφος

Η μονογραφία αυτή αποτελεί τμήμα του ευρύτερου ερευνητικού υπο-έργου 4.2.2., που υλοποιήθηκε στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ (προς το οποίο απευθύνονται ευχαριστίες) και χρηματοδοτείται κατά 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από Εθνικούς Πόρους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
Κεφάλαιο 1: Γυναικεία Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία	19
1.1. Ο ρόλος της γυναίκας στην επιχείρηση.....	19
1.2. Η εξέλιξη της καινοτομικότητας των Ελληνικών επιχειρήσεων.....	21
1.2.1. Η καινοτομική συμπεριφορά.....	21
1.2.2. Η καινοτομική συμπεριφορά σε κλαδικό και περιφερειακό επίπεδο	24
1.3. Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στην Ε.Ε.	28
1.4. Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα.....	29
1.5. Ορισμοί και στοιχεία – CIS-OSLO	36
1.5.1. Ορισμοί καινοτομίας και διαδικασιών καινοτομίας.....	36
1.5.1.1. Εισαγωγή.....	36
1.5.1.2. Καινοτομία	39
1.5.1.3. Καινοτομία σε επίπεδο επιχείρησης.....	39
1.5.1.4. Τεχνολογική καινοτομία προϊόντων και διαδικασιών.....	39
1.5.1.5. Τεχνολογική καινοτομία προϊόντων.....	40
1.5.1.6. Τεχνολογική καινοτομία διαδικασίας.....	40
1.5.1.7. Η μη τεχνολογική καινοτομία	41
1.5.2. Διάχυση καινοτομιών	41
1.5.2.1. Δραστηριότητες και δαπάνες Τεχνολογικής Καινοτομίας	41
1.5.2.2. Η Έρευνα και η Τεχνολογική Ανάπτυξη (ΕΤΑ)	42
1.5.2.3. ΕΤΑ και επιστημονική και Τεχνολογική καινοτομία.....	43
1.5.2.4. Μέτρηση της ΕΤΑ.....	44
1.5.3. Νομική κατοχύρωση και διπλώματα ευρεσιτεχνίας.....	44
Κεφάλαιο 2: Οικονομική Ανάλυση της επιχειρηματικής δράσης των Ελληνίδων	47
2.1. Η τεχνολογική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα.....	47
2.2. Εμπόδια στην καινοτομική δραστηριότητα.....	48
2.3. Οικονομικά στοιχεία της επιχειρηματικότητας των γυναικών.....	57
Κεφάλαιο 3: Η Οικονομία της Γνώσης και της Καινοτομίας και η Συμβολή τους στην Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη	61
3.1. Εισαγωγή.....	61
3.2. Βασικές Έννοιες.....	62
3.3. Καινοτομία μεταφοράς τεχνολογίας και η επιχειρηματικότητα.....	66
3.4. Οικονομία βασισμένη στη γνώση και η πολιτική της καινοτομίας.....	70
3.5. Στατιστική Δείκτες καινοτομικών δραστηριοτήτων	82
3.6. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καινοτομία.....	88

3.7. Επιπτώσεις της Γνώσης – Καινοτομίας	89
Κεφάλαιο 4: Προσδιοριστικοί Παράγοντες και η συμμετοχή της Γυναίκας στην Ελληνική Επιχειρηματικότητα	95
4.1. Εισαγωγή.....	95
4.2. Γενικά.....	95
4.3. Εισαγωγή στη δομή της Παραγοντικής Ανάλυσης	96
4.4. Η εκτίμηση των Αποτελεσμάτων	98
4.4.1. Παραγοντική Ανάλυση για τις Πηγές πληροφόρησης για την καινοτομία (Ερώτηση 8 Ερωτηματολογίου).....	100
4.4.2. Παραγοντική Ανάλυση για την Καινοτομική Δραστηριότητα (Ερώτηση 9 Ερωτηματολογίου)	104
4.5. Ανάλυση Pareto: Η περίπτωση της Ελλάδας και σύγκριση με την Ευρωπαϊκή Ένωση	107
4.5.1. Εισαγωγή.....	107
4.5.2. Πηγές πληροφόρησης για την ανάπτυξη καινοτομιών: Ανάλυση Pareto.....	107
4.6. Συμπεράσματα.....	111
Κεφάλαιο 5: Μεθοδολογία έρευνας	115
5.1. Δειγματοληψία και ερωτηματολόγιο.....	115
5.1.1. Αναδρομή στη δειγματοληψία	115
5.1.2. Δειγματοληψία	116
5.1.3. Το ερωτηματολόγιο και οι έλεγχοι.....	118
5.2. Παρουσίαση βασικών πινάκων της έρευνας	122
Κεφάλαιο 6: Στατιστικά Μοντέλα για την ανάλυση των δεδομένων.....	143
6.1. Εισαγωγή.....	143
6.2. Αποτελέσματα Ανάλυσης Παλινδρόμησης.....	144
6.3. Λογιστική Παλινδρόμηση στην ανάλυση των δεικτών καινοτομίας	145
6.3.1. Μέθοδος Μεγίστης πιθανοφάνειας για το Logit	146
6.3.2. Εμπειρική εφαρμογή ανάλυσης των δεικτών καινοτομίας.....	147
Κεφάλαιο 7: Συμπεράσματα	155
Βιβλιογραφία	165
Παράρτημα I: Ορισμένες έννοιες εκτίμησης μεγέθους δείγματος.....	177
Παράρτημα II: Πλήθος επιχειρήσεων δείγματος ερευνητικής ομάδας (NACE, ΣΤΑΚΟΔ).....	183

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μονογραφία είναι αποτέλεσμα ενός ερευνητικού προγράμματος, το οποίο εκπονήθηκε από το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αθήνας για την χρονική περίοδο 2003-2006.

Συγκεκριμένα :

Το ερευνητικό έργο με τον τίτλο :

«Γυναίκα και Καινοτομία: Εμπειρική διερεύνηση των προσδιοριστικών παραγόντων και εμποδίων της καινοτομίας των ελληνικών επιχειρήσεων : 2000-2002»

εντάσσεται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ) - Αρχιμήδης και συγχρηματοδοτείται κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Ένωση και κατά 25% από το Ελληνικό Δημόσιο. Το υπόεργο προτάθηκε από το ΤΕΙ Αθήνας, από όπου προέρχεται και επιστημονικός υπεύθυνος του υποέργου, ο υπογράφων. Μια από τις υποχρεώσεις του υποέργου και βασικός στόχος ήταν η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων σε μορφή μονογραφίας, πέρα από τις επιστημονικές ανακοινώσεις και εργασίες. Το παρόν είναι η μονογραφία, συμβολή στο θέμα όχι μόνο ποιοτικά μα και ποσοτικά.

Μόνο αν μπορείς να μετρήσεις κάτι, μπορείς να πεις ότι ξέρεις για αυτό, κατά την προσφιλή ρήση του Lord Kelvin (1889, Popular Lectures and Addresses). Και εμείς «μετρήσαμε» για να «ξέρουμε». Και ενώ ξέρουμε ότι, ότι ξέρουμε, υπόκειται σε αλλαγές και τροποποιήσεις, ακόμη και σφάλματα – κατά την «Ανάλυση Δεδομένων» - προσφέρουμε αυτή την σύντομη αναφορά, σε μορφή μονογραφίας, «για το τι μάθαμε» με την ελπίδα ότι συμβάλλουμε στη βελτίωση της υπάρχουσας γνώσης στα θέματα αυτά. Και προσφέρουμε με εμφανή τη συμβολή στα αποτελέσματα – πλήθος πινάκων, αναλύσεις, κ.λπ.- και στο υπόβαθρο ανάλυσης μελετών για την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα. Δηλαδή η συμβολή μας είναι και στο ποιοτικό επίπεδο και στο ποσοτικό.

Η συγγραφική ομάδα αποτελείται από τους κύριους ερευνητές της βασικής ομάδας επιστημόνων, εργαζομένων σε διάφορα Τριτοβάθμια Ιδρύματα :

Χρήστος Π. Κίτσος, Καθηγητής, ΤΕΙ Αθήνας, Επιστημονικός Υπεύθυνος,

Γιώργος Κορρές, Επίκ. Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου,

Σταματίνα Χατζηδήμα, Επίκ. Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πειραιώς,

Γιώργος Χάλκος, Επίκ. Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,

Ιωάννης Χατζηκιάν, Επιστ. Συνεργάτης του Τμ. Διοίκησης Επιχειρήσεων, ΣΔΟ, ΤΕΙ Αθήνας, που συμμετείχε στην έρευνα ως μεταδιδάκτορας (post - doctoral).

Ενώσαμε τις προσπάθειές μας για την επιτυχή (αυτό θα κριθεί και από τους αναγνώστες) διεκπεραίωση της έρευνας και χαρήκαμε την (ανέφελο) συνεργασία, τη (σκληρή και αποδοτική) εργασία, η οποία απέδωσε 18 εργασίες και ανακοινώσεις, την ανάλυση των ευρημάτων και την δομή της έρευνας.

Θα ήταν παράληψη να μην απευθυνθούν ειλικρινείς ευχαριστίες στους φοιτητές του ΤΕΙ Αθήνας και ιδιαίτερα σε εκείνους που βοήθησαν σε δύσκολες περιοχές, όπως στη Θεσσαλονίκη, Θράκη και Κύπρο. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται εδώ στους φοιτητές του ΤΕΙ Αθήνας κκ Ν. Χρυσουλάκη, Α. Κιούση, Ν. Νεγρεπόντη, οι οποίοι βοήθησαν στη δημιουργία του αρχείου δεδομένων, ενώ οι φοιτήτριες Ε. Καφεσάκη, Ε. Μηλιώρη, Α. Φαφαλιού συνέδραμαν στη διεκπεραίωση των ερωτηματολογίων της έρευνας. Η Ρουμάνα φοιτήτρια Camelia Trandafir, από το Πανεπιστήμιο Salamanca, ήρθε για τρίμηνη εργασία στο διδακτορικό της μαζί μου και συνεισέφερε στον τριπλό στατιστικό έλεγχο.

Ο υπογράφων δεν είχε μόνο τη χαρά της δημιουργίας ως μέλος και επιστημονικός υπεύθυνος του υποέργου, μα από την 1 Σεπ 2005 εκτελεί και καθήκοντα Ιδρυματικού υπεύθυνου των 52 υποέργων του ΕΠΕΑΕΚ ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ. Ως εκ τούτου έχει (νομίζει) μια σφαιρική αντίληψη των επιχορηγούμενων ερευνητικών προσπαθειών και πιστεύει ότι ιδιαίτερες ευχαριστίες πρέπει να απευθυνθούν προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, για την εισαγωγή ή έστω, ενδυνάμωση του θεσμού αυτού. Ευχαριστίες απευθύνονται και προς το ΥΠΕΠΘ για το χειρισμό, απόδοση, συγχρηματοδότηση του ΕΠΕΑΕΚ ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ.

Κατά την πάγια τακτική του ο υπογράφων, συμμετείχε σε όλα τα κεφάλαια, μα εμφανής είναι η συνδρομή του στα κεφάλαια 5, 6 και παράρτημα. Ο κ. Γ. Κορρές, στήριξε όλο το υποέργο, με το θεωρητικό υπόβαθρο που πλαισίωσε το έργο, ενδυνάμωσε την ομάδα σε δύσκολες στιγμές (ναι, υπήρξαν και τέτοιες) και τελικά η εργασία αυτή έγινε συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών αναφορών. Η συμβολή του κ. Γ. Κορρέ στο ποιοτικό τμήμα όλης της έρευνας και δει στα κεφάλαιο 3 καθώς και στο 1 είναι καθοριστική. Ο κ. Ι. Χατζηκιάν όχι μόνο πρότεινε και τελικά, με παρεμβάσεις το υιοθετήσαμε και προχωρήσαμε, το ερωτηματολόγιο της έρευνας, αλλά ήταν ο μοχλός της ιδέας της καινοτομίας και η συμβολή του στην ανάπτυξη των θεμάτων καινοτομίας ήταν ουσιώδης, μεστή, αποτελεσματική, από όπου προέκυψε το κεφάλαιο 4 της παρούσης μονογραφίας και τμήμα του 6. Η συνδρομή του μεταδιδάκτορα κ. Ι. Χατζηκιάν ήταν θεμελιώδης. Ο κ. Γ. Χάλκος είχε την ουσιαστική συμβολή και κρίση στο ποσοτικό τμήμα της έρευνας και μάλιστα προχωρήσαμε μαζί τη λογιστική παλινδρόμηση,

κεφάλαιο 6. Η συμβολή του στα ποσοτικά θέματα ήταν ουσιαστική. Η κα Στ. Χατζηδήμα, πέρα από τη συμμετοχή της στο κεφάλαιο 1, σχεδίασε με τον κ. Χατζηκιάν τους πλείστους των πινάκων-αποτελεσμάτων και συμμετείχε στο σχολιασμό τους καθώς και σε όλες τις δραστηριότητες της ομάδας. Όλη η ομάδα συμμετείχε στα συμπεράσματα με απόψεις και προτροπές και ο κ. Χατζηκιάν βοήθησε στο συντονισμό των αποτελεσμάτων.

Κοινή η αρχή του κεφαλαίου της Εισαγωγής της παρούσης, κοινό το έργο του κεφαλαίου των Συμπερασμάτων, κοινή η πορεία, οι προβληματισμοί, οι αναζητήσεις: η ομάδα «έπινε καφέ» δύο φορές το μήνα για δυο χρόνια και οι κκ Πρελορέντζος και Χατζηκιάν κάθε Τρίτη και Πέμπτη στεγαζόταν στο γραφείο μου στο ΤΕΙ Αθήνας για τη διανομή ερωτηματολογίων, επιμόρφωση ερευνητών-φοιτητών, συγκομιδή και έλεγχο των αποτελεσμάτων, αφού πεποίθηση του υπογράφοντος είναι ότι η σκληρή δουλειά είναι η πηγή δημιουργικών αποτελεσμάτων, ακόμα και κατά τον Σεφέρη.

Μπορεί τα «καλύτερα παιδιά κουράστηκαν και γύρισαν στο σπίτι», όμως ο πυρήνας αυτός – η συγγραφική ομάδα - έμεινε διαρκώς ακούραστος, σεμνά δημιουργικός, θετικά αποτελεσματικός, προσφέρει το παρόν με επίγνωση ότι το θέμα είναι πολυσχιδές και δύσκολο (αφού άπτεται πολιτικών αποφάσεων και κοινωνικών νοοτροπιών) και ονειρεύεται να μην «γυρίσει σπίτι».

Σφυρηλατήθηκε μια πολυσχιδής δημιουργική ομάδα, που αισθάνεται ότι πρέπει να απευθυνθούν μύριες ευχαριστίες στο ΕΠΕΑΚ ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ για το ότι προσέφερε αυτήν την ευκαιρία δράσης και συνεργασίας, και όχι μόνο γι αυτό.

Για τη συγγραφική ομάδα, ο Επιστ. Υπεύθυνος

Χρήστος Παρ. Κίτσος

Καθηγητής

Ανάπτυξη παντού. Ανάπτυξη για όλους

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης